

CEM EROĞUL

**PARTİ İÇİ TARTIŞMANIN
MİHRAKI OLARAK PROGRAM**

Geçen senenin sonuna doğru Türkiye İşçi Partisinde meydana gelen büyük fikir ayrılığında, Program hakkında farklı değerlendirmeler temel bir rol oynamıştı. Aybar'ın son tutum ve davranışlarına karşı çıkan eski arkadaşları, onu, parti programının çizdiği yoldan ayrılmakla suçlamışlar; buna karşılık Aybar aynı suçlamayı onlara yöneltmiştir.

TİP elan, Türkiye sosyalist hareketini temsil eden biricik siyasî örgüttür. Bir kere, bu bakımdan Programın temel yapısının anlaşılması zaten büyük önem taşımaktadır. Üstelik son tartışmalardan sonra, Programın farklı biçimlerde anlaşıldığı ortaya çıkınca, bu önem bir kat daha artmıştır. Bu durumda, Programın objektif bir tahlilini yapmak, Parti üyeleri için kaçınılmaz bir görev haline gelmiştir.

Bu tahlili yaparken, burada ispatına çalışılacak tez, Programımızın, bilimsel sosyalizmin esaslarına göre kaleme alındığıdır. Bunu yapabilmek için ilkin, kısaca, bilimsel sosyalizmin esasları özetlenecek ve arkasından, Program metninin bu esaslara uygunluğu ortaya konacaktır.

**BİLİMSEL SOSYALİZMİN
ESASLARI :**

Bilimsel sosyalizme göre, insan topluluklarının tarihsel gelişiminin dinamiği, bu toplulukların sahip oldukları üretim güçleri ile, aynı toplulukların kendi içlerinde kurdukları üretim ilişkilerinin zıtlaşmasında aranmalıdır. Toplumsal devrim-

EMEK 16 Haziran 1969

ler, bu zıtlaşmanın çözülmesinden, yani gelişen üretim güçlerine uygun yeni üretim ilişkilerinin kurulmasından ibarettir.

Bilindiği gibi, üretim güçleri başlıca iki unsurdan meydana gelmektedir. Birinci unsur bizzat insanlardır; ikincisi ise, bu insanların üretimde bulunmak için kullandıkları bütün maddî vasıtalar. Üretim araçları adı verilen bu vasıtalar olmadan üretim, ve dolayısıyla insan hayatının sürdürülmesi imkânsızdır. Durum böyle olunca, bu üretim araçları üzerinde tasarrufta bulunabilmek, toplumun en hayati meselesinde tayin edici güç olmak demektir.

Tasarruf genellikle mülkiyetin bir sonucu olduğuna göre, üretim araçlarının mülkiyeti, toplumsal kavganın baş hedefini meydana getirmektedir. İnsanlar, bu mülkiyete sahip olup olmadıklarına göre sınıflara ayrılırlar ve sınıflar daima bu mülkiyet etrafında mücadele halindedirler. Her sosyalistin bildiği veya hiç olmazsa bilmesi gerektiği gibi, «İnsanlık tarihi sınıf mücadeleleri tarihidir» sözü işte bu basit gerçeğe işaret etmek için söylenmiştir.

Üretim araçlarına sahip olanlar, hakim sınıfları meydana getirirler. Bu mülkiyetten yoksun olanlar ise sömürülen sınıflardır. Hakim sınıflar üretime, yani toplumun en hayati faaliyetine hakim olduklarına göre, toplumun diğer bütün faaliyetlerine de evleviyetle hakimdirler. Bu sınıflar, sadece iktisadî alanda değil, sosyal, siyasî, kültürel ve ideolojik alanlarda da tayin edici gücü teşkil ederler. Ve iktisadî alandaki sınıf savaşı toplumun bu alanlarına da, yani bütün faaliyetlerine yansır.

Üretim güçlerinin gelişmesi için, üretim ilişkilerinin ve bun-

ların özünü teşkil eden üretim araçlarında mülkiyet ilişkilerinin, bu gelişime köstek olmaması gerekir. Çağımızın en dinamik üretim gücü büyük sanayidir. Bu gücün ilk defa olarak burjuvazi tarafından harekete getirildiği tarihsel bir gerçektir. Ancak günümüzde kapitalist üretim ilişkileri bu gücün gelişmesini artık kösteklemektedir. Bu durumda, toplumun ileriye doğru gidişi kapitalist üretim ilişkilerinin yok edilmesine bağlıdır. Bunu gerçekleştiren ve gerçekleştirecek olan toplumsal kuvvet, bu ilişkilerle çatışma halinde olan toplumsal sınıflardır. Bu sınıflar, başta sanayinin direkt ürünü olan işçi sınıfı olmak üzere, bütün emekçi sınıflardır. İşte bunun içindir ki, bilimsel sosyalizmin savunduğu en temel prensip, başta işçi sınıfı olmak üzere, bütün emekçi sınıfların toplumun her kesiminde iktidarı ele almaları gereğidir.

BİLİMSEL SOSYALİZM VE PROGRAM :

Bilimsel sosyalizmin bu çok kaba hatlarla özeti dahi, TİP Programının bu verilere uygunluğunu göstermeye yetecektir. Bu görüşü doğrulamak amacıyla, Programın, ilkin sistematiki, sonra yaptığı tahliller ve nihayet bulunduğu vaatler gözden geçirilecektir.

1. Bilimsel Sosyalizm ve Programın Sistematiği.

Programın «İçindekiler» kısmına üstünkörü bir bakış dahi bu metni hazırlayanların bilimsel sosyalizmi esas aldıklarını göstermeye yeter. Metin, beş büyük başlığa ayrılmış. «Giriş» kısmında TİP'in amacı ve niteliği anlatılıyor. Amaç: işçi sınıfının öncülüğünde emekçilerin iktidara gelmesidir. TİP'in niteliği ise şöyle belirtilmiş : «Türkiye İşçi Partisi, Türk işçi sınıfının ve onun tarihî, bilime

dayanan demokratik öncülüğü etrafında toplanmış ... emeğiyle yaşayan bütün yurttaşların kanun yolundan iktidara yürüyen siyasî teşkilâttir.» Bu amaç ve niteliğin bilimsel sosyalizmden esinlenmediğini iddia etmek imkânsızdır.

İkinci büyük başlık «Türkiye'nin maddî, sosyal ve politik yapısı»dır. Bu kısımda, ilkin Türkiye'nin üretim güçleri incelenmiş (bak. «Türkiye'nin maddî yapısı»), arkasından bu temel güçler üzerinde kurulu üretim ilişkileri ve dolayısıyla sınıf yapısı tahlil edilmiş ve nihayet siyasî iktidarın sınıf niteliği belirtilmiş (bak. «Türkiye'nin sosyal ve politik yapısı»). Programın bilimsel sosyalizme dayandığını ispat için aslında bu kısım yalnız başına yeter. Burada klasik şema apaçık meydandadır: Üretim Güçleri - Üretim İlişkileri - Sınıf Yapısı - Siyasî Yapı. Buna bakıp hemen bilimsel sosyalizm teşhisini koymamak imkânsızdır.

Üçüncü büyük başlık «Kalkınma Yolu»dur. Program, bu kısımda, bilimsel sosyalizmin temel tezine uygun olarak kalkınmanın üretim ilişkilerinin değiştirilmesine bağlı olduğunu, kapitalist mülkiyet ilişkileri içinde üretim güçlerinin ge-

lişemeyeceğini anlatmaktadır.

Dördüncü büyük başlık «**Temel İlkeler**»dir. Bu kısımda, emekçi iktidarının, çeşitli toplumsal faaliyet alanlarında nasıl yansıtacağı incelenmektedir. Program bunu yaparken iki temel veriden hareket etmektedir : **1) Önceki kısımlarda tespit edilen bilimsel sosyalizmin gerekleri; 2) Türkiye'nin bugünkü anayasal ve ideolojik ortamı.** Birinci verinin sonucu olarak ilk üç alt başlıkta, emekçi iktidarının, bilimsel sosyalizmin öngördüğü ilkeleri sıralanmakta, bu iktidarın bilime dayanacağı ve gerçekten emekçilerin elinde kalması için birtakım garanti kurumları ihtiva edeceği belirtilmektedir. İkinci verinin icabı olarak ise, Türk anayasasının temel ilkeleri, emekçi iktidarının temel ilkeleri açısından değerlendirilmektedir.

Programın son kısmı, «**Vatandaşlar Neler Getireceğiz**» başlığı altında toplanan vaatler kısmıdır. Bu kısım da bilimsel sosyalizmden esinlenmiştir. Bir kere, yarısından fazlası iktisadi alana ayrılmış ve böylece üretim faaliyetinin toplumun temel faaliyeti olduğu belirtilmiştir. İkinci ve daha önemlisi, reformlar sıralanırken daima üretim araçlarının mülkiyeti üzerinde ısrar edilmiş ve bu mülkiyetin yeniden düzenlenmesinin gerektiği gösterilmiştir. Ondan sonra üretim güçlerini geliştirme yollarına işaret edilmiştir. Ve nihayet, toplumun diğer ilişkilerinin bu temele nasıl uydurulacağı incelenmiştir.

Bu açıklamaların ışığında Programın sistematığını şöyle özetleyebiliriz : **1) Mevcut üretim güçleri, üretim ilişkileri ve bunlara tekabül eden siyasî yapı; 2) Partinin amaçladığı yeni üretim biçimi - Kapitalist olmayan kalkınma yolu; 3) Bu yeni üretim biçiminin gerçekleştirilmesinde uygulanacak temel ilkeler ve mevcut anayasal ilkelerin bu açıdan değerlendirilişi; 4) Bu yeni üretim biçiminin somut faaliyet alanında gerçekleştirme modeli.**

Böyle bir sistematik yapının ancak kafalarında bilimsel sosyalist şemayı bulduran insanlar tarafından kurulabileceği tartışma götürmez bir bedahet-

tir. Yine de bu konuda bazı te-reddütler kalmışsa bizzat Programın yaptığı tariflere ve tahlillere bakmak yeter. Bundan sonraki bölümün amacı budur.

2. Bilimsel Sosyalizm ve Programın Tahlilleri.

Programın yaptığı tahlillerin bilimsel sosyalizme dayandığını ispatlamak için tutulacak yol, bu tahlilleri, yazımızın «Bilimsel Sosyalizmin Esasları» kısmıyla karşılaştırmaktan ibaret olacaktır. Hatırlanacağı üzere bu esasların birincisi, toplumsal gelişimin, üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki zıtlaşmanın çözülmesine bağlı olduğu idi. Program «**Kalkınma Yolu**» adlı ikinci bölümünü tamamen bu zıtlaşmanın tahliline ayırmıştır. Bu bölümde Programın dediği şu : «**Türk toplumunun, ... ekonomik bakımdan kapitalist olmaya başlaması gerekir**» (s. 61). Yani meselemiz, üretim güçlerinin geliştirilmesidir. «**Bugün içinde bulunduğumuz yolun**» yani kapitalist üretim ilişkilerinin «**Türkiyeyi kalkınmaya götürmesi mümkün değildir**» (s. 61). Program bunun sebebini altı paragraf içinde incelemiş (s. 61-63). Bu inceleme sonunda vardığı sonuç, kapitalist üretim ilişkileriyle memleketimizin üretim güçlerinin gelişiminin zıtlığıdır. Çare, bilimsel sosyalizmin de dediği gibi, yeni üretim ilişkileri kurmaktır. Program buna «**kapitalist olmayan kalkınma yolu**» diyor (s. 64). Demek ki bu temel noktada, Program, bilimsel sosyalizmle uyuşma halinde.

Bilimsel sosyalizmle ilgili olarak üzerinde durulması gerekli ikinci önemli nokta, sınıf tahlilidir. Yazının «esaslar» kısmında, bilimsel sosyalizme göre sınıf farklılaşmasının üretim araçlarındaki mülkiyetten doğduğu belirtilmişti. Şimdi bu konuda Programın dediğine bakmak gerek. İlk, 18nci sayfada mesele özlü olarak ortaya konuyor : «**Bu sistem içinde (yani ekonomik faaliyetler sistemi içinde) üretim ve dağıtım faaliyetlerine katılan insan grupları farklı durumdadırlar. ... Önemli olan farklılaşma, tabiat zenginliklerine ve üretim araçlarının mülkiyetine sahip olanlarla, olmayanlar arasındaki farklılaşmadır. Çünkü mülkiyet**

farkları toplumun çeşitli sınıfları arasında ... ekonomik ve siyasî nüfuz ve hakimiyet farkları doğurmaktadır.» Bu ilkeyi belirttikten sonra Program, kendi tahlillerinde buna uyuyor. Nitekim, 28-57 sayfalar arasında incelenen «**Türkiye'nin Sosyal Yapısı**»nda, sınıflar, üretim araçlarındaki mülkiyet durumlarına göre teşhis ve tespit ediliyorlar.

Bu inceleme sırasında bazı sınıfların üretim araçlarına sahip olmak nedeniyle hakim sınıf haline geldikleri açıkça belirtiliyor : «**Büyük toprak sahipleri, ithalâtçı-ihracatçı tüccarlar, sanayiciler ve malî sermaye çevreleri halk sınıf ve tabakalarına hakim bulunmaktadır. Bu duruma tabiat kaynaklarına, üretim araçlarına, birikmiş sermaye ve donatım stoklarına sahip olarak gelmişlerdir.**» (s. 36). Görüldüğü gibi Program gayet açık bir şekilde bilimsel sosyalizmin şu önemli görüşünü benimsemektedir: üretim araçlarına sahip olan sınıflar hakim sınıflardır.

Bilimsel sosyalizmle ilgili olarak Programın benimsediği üçüncü önemli husus, sınıf mücadelesidir. Gerçekten Program, kapitalist üretim ilişkilerini değiştirmede en dinamik güç olan işçi sınıfının, hakim sınıflara karşı yaptığı mücadeleyi uzun uzadıya anlatıyor (s. 44-50). Program, bilimsel görüşe uygun olarak, bu zıtlaşmanın yeni üretim ilişkilerinin kurulmasıyla çözüleceğinden ısrar ediyor. Bunun içindir ki baştan sona, daima işçi sınıfının öncülüğünde emekçi sınıfların iktidarını hedef aldığını belirtiyor. Daha Giriş kısmının ilk cümlesi, kurtuluşun «**ancak**» bu yolla mümkün olacağını tespit ediyor.

Programın, yine bilimsel sosyalizme uygun olarak kabul ettiği bir diğer ilke, işçi sınıfının öncülüğüdür. Bilimsel sosyalizme göre, işçi sınıfı, en ileri teknolojiyle temasta bulunması ve çalışma düzeni icabı toplu mücadele usullerini öğrenmiş olması bakımından, tarihsel olarak toplumun öncüsü olmak mevkiindedir. TİP Programı da aynı fikirdedir. Hem bu görüşü benimserken ileri sürdüğü gerekçeler de bilimsel sosyalizmin

gerekçeleridir. Program bu fikri şu cümlelerle savunuyor : «**Türkiye, gelişmek, kalkınmak ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için hızla sanayileşmek zorunda olan bir ülkedir. Demek ki, gelişmenin itici ve gerçekleştirici kuvveti, emekçi halk sınıfı ve tabakaları arasında daha çok işçi sınıfıdır. Bundan başka, hızlı gelişmenin gerektirdiği köklü dönüşümler, politik bir güç halinde teşkilatlanacak olan emekçi halk tarafından gerçekleştirileceğine göre, gerek teşkilâtı kurmak işinde, gerekse köklü dönüşümleri bilim ışığında belirlemek ve gerçekleştirmek işlerinde Türk işçi sınıfı, bilimsel, tarihî açıdan potansiyel olarak en yetenekli halk sınıfıdır.**» (s. 54).

Bu saydığımız esasları, yani 1) toplumun temel çelişkinin üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasında bulunduğunu; 2) sınıfların üretim araçlarının mülkiyetine göre belirlendiğini; 3) sınıf mücadelesini; ve 4) çağımızda, bu sınıf mücadelesinin, başta işçi sınıfı olmak üzere emekçi sınıfların iktidarı ile çözüleceğini, benimseyen bir parti programının bilimsel sosyalizmi dayanak kabul ettiği apaçık meydandadır.

Kaldı ki, Program, bu görüşü açıkça belirtmektedir. Programa göre : «**Türkiye İşçi Partisi, tabiatta olduğu gibi, toplumda da insan iradesinden bağımsız, objektif nitelikte kanunlar olduğu gerçeğinden hareket eder.**» (s. 67). «**Türkiye İşçi Partisi, bilimi biricik yol gösterici olarak tanır ve politikasını bilimsel gerçeklere göre çizer ve uygular.**» (s. 67-68). Bu bilime dayanan Parti «**yurt ve dünya olaylarını Türk işçi sınıfı ve emekçi halk yığınları açısından değerlendirir.**»(s. 14). Çünkü bu bilim ona öğretmiştir ki, «**ulusun büyük çoğunluğunu meydana getiren emekçi**

halk yığınları ... sosyal gelişmenin biricik itici kuvveti...dir.»

(s. 14). Böyle bir bilimin bir tek adı vardır; o da bilimsel sosyalizmdir.

3. Bilimsel Sosyalizm ve Programın Vaatleri.

Program, sadece yazılışının sistematığı ve yaptığı tahliller bakımından değil, bir de vadettiği icraat bakımından da bilimsel sosyalizmden esinlenmiştir. Vadedilen icraat şu ana fikir etrafında geliştirilmektedir: Türkiye'nin üretim güçlerini geliştirebilmek için, bu gelişimi köstekleyen üretim ilişkilerini değiştirmek, başka bir deyişle, hakim sınıfların mülkiyetinde bulunan büyük üretim araçlarını emekçi halkın mülkiyetine sokmak gerekir. Hakim sınıflar nelerdir? Büyük toprak sahipleri, tüccarlar, sanayiciler ve malî sermaye çevreleri (s. 30-37). Bunların büyük üretim araçlarındaki mülkiyetine son vermek için vadedilen reformlar nelerdir? Toprak reformu, dış ticaretin devletleştirilmesi, kilit sanayinin devletleştirilmesi ve nihayet bankacılık ve sigortacılığın devletleştirilmesi (s. 86-96; 102-104; 117-118; 119-120). Görüldüğü gibi vaatler kısmının anahtarı, Programın yaptığı sınıf tahlilidir. Programın görüşüne göre ancak bu reformlar yapıldıktan, yani üretim araçlarındaki mülkiyet durumu değiştirildikten sonra üretim güçleri geliştirilebilecektir. Bu gelişmenin nasıl olacağı ve diğer toplumsal ilişkilere nasıl yansıtacağı, Programın, «**Vatandaşa neler getireceğiz**» kısmında uzun uzadıya anlatılmıştır.

PROGRAMI GELİŞTİRMEDE PROGRAM SADAĞAT

Bu incelemenin sonunda, birtakım yanlış anlamaları önlemek bakımından birkaç noktaya dikkati çekmek yararlı olacaktır.

Bir kere, bir parti programının bilimsel sosyalizme dayanması demek, o programın bütünüyle sosyalist bir program olması demek değildir. Program, aslında sosyalizme geçiş döneminin modelini çizmektedir. Ancak bu modeli çizmek

için dayandığı temel, bilimsel sosyalizmdir.

İkinci önemli nokta: bir programın bilimsel sosyalizme dayanması için, bu bilim açısından bütünüyle kusursuz olması gerekmez. Önemli olan, programa rehberlik eden, ana çizgisini veren sistematik düşüncenin bilimsel sosyalizm olmasıdır. TİP'in Programı işte bu anlamda bilimsel sosyalizme dayanmaktadır. Yoksa, bu programda bu düşüncenin yadığı bir çok husus da vardır. Bir tek örnek vermek gerekirse 83ncü sayfadaki şu cümleye işaret edilebilir : «... **eşitlik ve hürriyet insan varlığının ayrılmaz nitelikleridir.**» Böyle, (felsefi anlamda) idealist bir cümlenin bilimsel sosyalizmle ilgisi olmadığı meydandadır. Zira bilimsel sosyalizme göre «insan varlığı» denen şey toplumsal ilişkiler tarafından belirlenir. Tarihsel gelişimden bağımsız olarak, birtakım ebedi nitelikler taşıyan bir insan varlığı yoktur. Ancak bu gibi hatalar ayrıntılardadır ve metnin esas niteliğini değiştirmez.

TİP'in Programının birçok eksiklikler ve hatalarla malûl olduğu bir gerçektir. Zaten hiçbir eser mükemmel değildir ve daima geliştirilebilir. Parti üyelerinin bir görevi de bu gelişme üzerinde düşünmek ve bu yolda uğraşmaktır. Fakat bunu yaparken, düzeltmekle kuşa çevirmenin farklı şeyler olduğuna iyice dikkat etmek gerekir. Program kuşa çevrilmek, temelinden sarsılmak istenmiyorsa, onun dayanağını teşkil eden esas düşünce sistemine sadık kalmak gerekir. Bu düşünce sistemi de bilimsel sosyalizmdir.

Son olarak, bir de şu önemli gerçeğe işaret etmek gerekir : T.İ.P.'in Programının bilimsel sosyalizme dayalı olması, Partinin bu bilime uygun bir yol izlemesini garanti etmez. Programın bilimsel sosyalist niteliğinin muhafazası, bunu uygulayanların bilimsel sosyalizmi gerçekten hazmetmiş ve benimsemiş insanlar olmasına bağlıdır. Bu eksikse, Program ne olursa olsun, Partiyi bilimsel sosyalist bir çizgide tutmak imkânsız olur.